

Ореста Чепіль, студентка

Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка

СІМ'Я ЯК ПРІОРИТЕТНА ЦІННІСТЬ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

У статті розкрито дефініції “цінність”, “сім’я”, цінності і норми у сфері шлюбно-сімейних відносин, які є актуальними для українського соціуму. Звернуто увагу на етнопедагогічні аспекти виховання підростаючого покоління до створення сім’ї, дошлюбну підготовку молоді, ціннісні засади української родини, розкрито причини розлучень і їх наслідки у вихованні дітей.

Постановка проблеми. Кожен народ творить сім’ю й родинно-побутову культуру відповідно до своєї вподоби, національного характеру, психічних властивостей, душі, ментальності, що виступає як цілком природний і визначальний спосіб виявлення власної родинної самобутності. У нашого народу виник і утвердився погляд на сім’ю і рід як на свяциню, а виховання дітей – як на святий обов’язок батьків. Сім’я – це перша школа патріотизму, національного єднання та виховання, кузня пошанівку рідної мови, звичаїв, традицій, свят і обрядів. “У сім’ї, – відзначав В. Сухомлинський, – шліфуються найтонші грані людини-громадянина, людини – культурної особистості. Із сім’ї починається суспільне виховання. У сім’ї, образно кажучи, закладаються коріння, з якого виростають потім і гілки, і квіти, і плоди. Сім’я – це джерело, водами якого живиться повноводна річка нашої держави” [8, 22].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми сімейного виховання, взаємовідносин між батьками і дітьми, вплив сім’ї на ціннісні орієнтації в житті дітей розглянуто у дослідженнях педагогів Т. Алексєєнко, В. Костів, Б. Ковбас, В. Кравець, О. Хромова, В. Постового, В. Титаренка та ін.

Мета статті – розкрити етнопедагогічні аспекти виховання підростаючого покоління до створення сім’ї, дошлюбну підготовку молоді, ціннісні засади української родини.

Виклад основного матеріалу. Дефініція “цінність” у різних галузях має своє специфічне значення. У соціальній психології – це певні групові норми і вимоги, що засвоюються індивідом у процесі соціалізації. У загальній психології – це вищі мотиваційні структури життєдіяльності особистості. Цінності – це духовне формування, що існує через моральні та естетичні категорії, теоретичні системи, суспільні

ідеали і виступає критерієм оцінки дійсності людини людиною [6, 422]. І. Бех вводить поняття “ціннісні орієнтації” – певний вид установки ідеологічного, морального, естетичного й іншого характеру для оцінок суб’єктом навколишньої дійсності і орієнтації в ній, а також спосіб диференціації індивідом об’єктів за їхньою значимістю [1].

Важливим, на нашу думку, є те, що цінності можуть виступати як в об’єктивній формі (твори матеріальної і духовної культури), так і у формі певних людських вчинків. Цінності, відбиваючись крізь призму індивідуального досвіду, входять до структури особистості як особистісні цінності. Цінність сім’ї, родини, цінності і норми у сфері шлюбно-сімейних відносин є особливо актуальними для українського соціуму. Як суспільний інститут родина має свою довгу історію та свої регіональні особливості.

Виховна традиція як у західних, так і в східних областях України, свідчить, що дитина формувалася у просторі родини – релігії – школи. Сутність виховання у родині полягала у передачі дітям батьківського досвіду, культурної спадщини і формуванні ціннісних орієнтацій. У сім’ї, як правило, закладався фундамент для виховання повноцінного громадянина, усвідомлення загальнолюдських і національних цінностей. Сім’я, підкреслював О. Партицький, повинна бути центральною ланкою системи виховання. Батьки мають зробити все для того, щоб рідна домівка стала для дітей святим місцем. Для цього треба зберігати всі сімейні традиції, щоб в історії власного роду знаходити приклади для чесного і правдивого життя, на добрих прикладах усіх членів родини формувати характери дітей, національну свідомість. Адже історія членів родини впливає на свідомість дитини набагато сильніше, ніж історія чужих осіб [4, 173].

Виховання дітей в українських сім’ях

проходило в органічній єдності з укладом життя народу, його історією, культурними і побутовими традиціями. Воно базувалося на принципах духовності, народності, гуманізму, природовідповідності, зв'язку з життям народу та ін. З ранніх років дітям у сім'ї прищеплювали кращі моральні почуття: любов до дітей, милосердя, працелюбність тощо. Важливою їх складовою була турбота про формування патріотичних почуттів, любові до рідного краю, батьківської землі, до славетної історії своїх предків. Молоді люди часто не знають свого родоводу, не відають, де могили дідів, а то й батьків. Сучасні умови життя сприяють, на жаль, певному звуженню сімейного кола, обмежуючи його рамками нуклеарної сім'ї, яку складають переважно батьки і діти.

Сімейне виховання характеризувалося посиленням національно-ціннісних орієнтирів, що виявилось у вихованні пошани до старших, дотриманні народних звичаїв. Виховання в сім'ї орієнтувалося на формування патріота своєї Вітчизни, що шанує традиції свого роду і народу. У сім'ї закладалися найголовніші складові національної свідомості: усвідомлення особистістю приналежності до єдиної спільності, національного загалу, оволодіння національною культурою й духовною спадщиною свого народу. У сім'ї зберігалися національно-культурні цінності: історична пам'ять, національна гідність, гордість, самопошана, національна єдність, державотворчі прагнення.

За народною родинною етикою, особи обох статей мають бути однаковою мірою готові до здійснення благородної місії батьківства й материнства. А потреба в сім'ї формується тоді, коли дитина росте в атмосфері сімейної злагоди, добра й ласки. Діти, які ростуть у такому середовищі, у власній уяві навіть не допускають свого позасімейного становища, а ставши дорослими, взагалі собі не уявляють, як можна жити, не маючи власної сім'ї. Такий погляд цілком природно засвідчує нормальне просування підготовки майбутнього сім'янина.

Поруч з позитивним прикладом батьків, якщо він є, потреба в сім'ї формується також через вироблення духовного потягу до рідного дому, отчого світильника, домашнього вогнища, де народився і виріс, притягання кровного зв'язку з братами і сестрами, пошана до дідуся і бабусь, поклики рідні, предків.

Готувати до сімейного життя – значить допомогти підростаючій особистості усвідомити, що люди створені одне для одного. Це має принципове значення, особливо для підліткового

10–12-річного віку, коли в хлопців і дівчат починає проявлятися усвідомлений інтерес до протилежної статі. Якщо в домі існує висока моральна атмосфера, то їй відповідає потреба в якомусь спеціальному статевому вихованні, бо непорушною основою формування правильних стосунків між статями виступає добре поставлене моральне виховання дітей у сім'ї. Статева близькість у взаємному коханні і в рамках сім'ї, шлюб чоловіка і жінки в ім'я спільного щастя, радості мати дітей і виховувати їх посилюють прагнення мати сім'ю, відкидають “статеву несумісність”, пронизують подружнє життя духом життєвого оптимізму, утверджують переконаність у тому, що справжню радість і щастя людини, насолоду статевим життям можна знайти тільки у сім'ї.

Дошлюбна підготовка в українському родинознавстві зводиться до створення сім'ї, міцної, здорової, щасливої, що не знає чвар і розбрату, а тим більше розлук. На основі вивчення громадської думки робимо висновок, що в народному середовищі продовжує жити різкий осуд розлуки подружжя, які мають дітей. Вина за розірваний шлюб, як правило, лягає як на чоловіка, так і на жінку. Саме вони зобов'язані зробити все можливе, аби зберегти сім'ю хоч би “задля дітей”. Духовно-моральна підготовка молоді до шлюбного життя виступає, з одного боку, як частина загального процесу формування особистості, а з іншого, включає спеціальні виховні дії щодо озброєння підростаючих поколінь знаннями й уміннями з народної фаміліології.

Вивчення та аналіз джерельної бази свідчить, Україна належала до країн з високим рівнем шлюбності. З трансформаційними змінами в 90-х рр. спостерігається тенденція до падіння шлюбності. Питома вага одружених серед населення у віці від 15 років значно зменшилась порівняно з 1989 р. Серед жінок цей показник зменшився з 59,6% до 54%, серед чоловіків – з 72,8% до 64,6% [5]. Слід зазначити, що є відмінності по регіонах України. Найменший темп скорочення припадає на західні області – Івано-Франківську, Львівську, Рівненську і Тернопільську. Значно нижчий рівень розлучень у цих областях зумовлений сімейно-шлюбними традиціями, високим рівнем релігійної свідомості [3]. Сьогодні соціологи констатують, що вдалою є лише кожна четверта новостворена сім'я. Починаючи з 80-х років, на десять шлюбів припадає три розлучення, а в містах – на два шлюби – одне розлучення. Різко падає число новонароджених, у чому теж перед веде місто [2, 48].

Статистичні дані за останні п'ять років є досить різними. Так у 2004 р. кількість зареєстрованих шлюбів скоротилась у 1,3 раза і становила 278 тис. шлюбів. Також зменшилась кількість розлучень з 177,2 тис. у 2003 р. до 173,1 тис. в 2004 р. [7]. Розірвання шлюбу зумовлено економічними і психолого-етичними причинами: відсутність грошей, незабезпеченість житлом, ревності та зрада, зловживання алкоголем чи наркотиками одного з членів сім'ї, моральне і фізичне насилля, втручання батьків у сімейні стосунки, різні підходи до виховання дитини, безпліддя одного з подружжя, "моду на розлучення" на та ін.

У ряді книг і статей серед причин розлучень молоді пари вказують порив емоцій і пристрастей. Вони з будь-якого приводу подають заяву на розлучення, розривають шлюб, а потім знову повертаються до спільного подружнього життя. Згодом, оцінюючи власні вчинки, більшість до розривів своїх перших шлюбів поставились негативно, заявивши, що це були "помилки молодості" і тепер вони цього не зробили б, а свою першу сім'ю старалися б зберегти.

Якщо взяти до уваги наявність невдалий сімей, розлучення та їх наслідки, то стає зрозумілим, що головною причиною всяких бід і нещастя виступає непередбачуваність молодих подружніх пар до спільного життя, що треба навчати молодих людей бути чоловіком і жінкою, батьком і матір'ю. Щоб мати хорошу сім'ю, слід, по-перше, цього хотіти, а по-друге, треба вміти її створювати. У результаті, провідною основою виступає виховання потреби людини мати сім'ю. Сутність уміння полягає у бажанні будувати правильні родинні відносини й виховувати дітей.

Щоб досягнути прискореного "лікування" сучасної сім'ї, треба якнайрішучіше повернутися до традицій народного родинознавства. Його використання може поставити реальний заслін бездуховності, національному нігілізму, історичній безпам'ятності, допоможе усвідомити молодим подружжям свою громадянську роль спадкоємців народних цінностей і традицій, національної родинно-побутової культури, навчить їх продовжувати справу батьків, дідів й українського народу в цілому.

Серед молоді досить поширеними є цінності, які мають як позитивний, так і негативний вплив на створення сім'ї. Це лібералізація поглядів на сексуальне життя, що пропонується у мас-медіа, легковажне ставлення у суспільстві до подружньої зради, невірності, втрата уваги до дівочої цнотливості, споживацькі установки, мода "пожити для себе", "погуляти на свободі",

легковажне ставлення до подружньої зради, невірності, сприймання як норми сімейних конфліктів, сварок, розлучень, нездоровий спосіб життя, матеріальні труднощі, які особливо вдаються взнаки через нашу непередбачуваність давати собі раду в нових умовах, а також рівень домагань, який значно перевищує наші можливості; зміцнення соціальних ролей у традиційних стосунках чоловіка і жінки: чоловік помітно фемінізується, а жінка – маскулінізується, що позначається і на переоцінці вимог, і на взаємних претензіях, черствість чи надмірна м'якість у родинному вихованні, нездоровий спосіб життя, пияцтво, злослів'я; невміння самостійно вести господарство і розпоряджатися сімейним бюджетом; негативна установка щодо сімейного життя, що виробляється в дітей як наслідок негативного досвіду матері чи батька, нерідко дуже "дбайливо переданого", сприяє цьому і власний досвід життя дитини у нестабільній, схильній до конфліктів сім'ї тощо. Щоб уникнути перелічених вище явищ, доцільно у сім'ї створити атмосферу моральності, що, на нашу думку, є найпершим завданням молодих батьків.

Висновки. Як засвідчують соціологічні дослідження, молодь рідше вступає у сімейно-шлюбні відносини у зв'язку з низьким рівнем життя, житловою проблемою, економічною нестабільністю в державі. Однак цінність сім'ї залишається однією з найбільш значущих. Це підтверджує проведене анкетування серед студентів. Серед 386 опитаних третина вважають основною цінністю "створення сім'ї", більше половини (55,6%) надають важливого значення сім'ї, 41% – друзям, близькій людині – 22%, вчителям – 5%. В останні роки політика держави спрямована на підтримку молодих сімей, а саме: надання допомоги малозабезпеченим родинам, субсидій на оплату житлово-комунальних послуг, допомогу молодим матерям по вагітності і пологах. Однак цього замало. На нашу думку, тільки політична і економічна стабільність в державі зможуть змінити на краще ситуацію стосовно шлюбу і сім'ї.

1. Бех І.Д. *Особистісно зорієнтоване виховання: Науково-методичний посібник.* – К.: ІЗМН, 1998. – 204 с.
2. Кравець В.П. *Психологія сімейного життя.* – Тернопіль: ТНПУ, 1995. – Т.1. – 376 с.
3. Ничипоренко С.В. *Демографічний аспект сімейної політики в Україні // Демографія та соціальна економіка.* – 2005. – № 2. – С. 30 – 37.
4. Партицький О. *Гадки про вихованє*

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТІСНОГО КОМПОНЕНТА ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТАРШОКЛАСНИКІВ

домашнє // Газета школьна. –1877. – Ч.21. – С. 173.

5. Перший Веукраїнський перепис населення: історичні, методологічні, соціальні, економічні, етичні аспекти / Н.С.Власенко та ін. – К.: Держ. комітет статистики України, 2004. – 558 с.

6. Соціологія: терміни, поняття, персоналії: Навчальний словник – довідник за заг. ред. В.М. Пічі. – Львів: Новий світ, 2002. – 480 с.

7. Статистичний збірник: Регіони України 2005. – К.: Б.в., 2005. – 512 с.

8. Сухомлинський В. Батьківська педагогіка. – К.: Рад. школа, 1978. – 263 с.

Сергій Моїсєєв, завідувач науково-методичної лабораторії
з фізичної культури та захисту Вітчизни

Південноукраїнського регіонального інституту післядипломної освіти педагогічних кадрів
м. Херсон

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТІСНОГО КОМПОНЕНТА ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТАРШОКЛАСНИКІВ

У статті розкривається сутність особистісного компонента фізичної культури школярів. Характеризується та систематизується необхідний психолого-педагогічний інструментарій для підвищення рівня усвідомлення старшокласниками свого образу Я-фізичного та формування у них вміння аналізувати власну фізкультурно-спортивну діяльність.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку українського суспільства проблема формування фізичної культури школярів постає особливо гостро. Як показують цифри державного комітету статистики, різні соціологічні та наукові дослідження, спостереження вчителів, кількість різноманітних захворювань серед школярів з віком швидко збільшується, а кількість годин, під час яких дитина активно рухається, стрімко зменшується [4]. Це призводить до того, що саме серед старшокласників спостерігається максимальне розходження двох умовних кривих, перша з яких показує кількість захворювань серед учнів, а друга – скільки разів на тиждень вони займаються фізичною культурою. Відповіді на шляхи подолання зазначеної проблеми дає Національна доктрина розвитку освіти України. У ній зазначається, що одними з пріоритетних напрямів реалізації державної політики щодо розвитку освіти є “особистісна орієнтація освіти; пропаганда здорового способу життя; запровадження освітніх інновацій; створенні індустрії сучасних засобів навчання і виховання” [2, 95]. Реалізація зазначених положень у процесі фізичного виховання старшокласників буде сприяти самопізнанню школярами власного фізичного Я, вироблення у них звички аналізувати власну фізкультурно-спортивну діяльність та у подальшому її адекватно коригувати.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальні психолого-педагогічні аспекти проблеми самопізнання, самооцінки людиною власної особистості та створення на їх основі Я-концепції у різні часи вивчали К. Роджерс, А. Маслоу, Г. Костюк, А. Мудрик, І. Кон, І. Бех, Г. Селевко, Ю. Орлов. Більш детально зазначену проблему через призму формування адекватного образу Я-фізичного у школярів досліджували Е. Ільїн, Б. Шиян, Т. Круцевич, Г. Розщупкін, О. Шалар, С. Фішер. Але на сьогодні залишається недостатньо розробленою методика формування особистісного компонента фізичної культури старшокласників. Саме тому **метою статті** є розробка та систематизація необхідного психолого-педагогічного інструментарію для процесу формування особистісного компонента фізичної культури старшокласників.

Виклад основного матеріалу. На нашу думку, процес формування особистісного компонента фізичної культури старшокласників повинен розв’язувати такі завдання:

1. Сприяти пізнанню школярами власного фізичного Я: фізичної підготовленості; фізичного розвитку; рівня здоров’я; ставлення до різних видів фізкультурно-спортивної діяльності.

2. Розвивати у дітей вміння аналізувати складові та структурні елементи Я-фізичного; причини і наслідки власної фізкультурно-спортивної діяльності та ефективність діяльності інших учнів.